

Közösségi ház, olvasókör, művelődési egyesület

Részlet egy egyesületi alapszabályból: „... Az egyesület célja a város közművelődési életének gazdagítása. Önfenntartói módon lehetőséget teremteni a helyi szellemi élet még szélesebb körű kibontakozásának úgy, hogy rendszeres kapcsolatot tartva a településpolitikai képviselővel, hozzájárul annak fejlesztéséhez. Tagjai részére érdekképviseletet teremt a közélet alkotó módon történő alakításához. Segíti a település jövőjének biztonságát, az állampolgári közérzet és öntudat fejlesztését.”

A művelődő közösségek alkalmasak-e valójában arra, hogy egy lakóhelyen közreműködjenek a település gondjainak megoldásában, terveinek, reményeinek kibontásában? Manapság országwide számtalan példával találkozni ennek bizonyítékaival. Az idézett tervek a hatvani Közművelődési Egyesület működését szabályozó dokumentumban olvashatók, a vállalkozás legfőbb patrónusa, irányítója, szervezője a városi könyvtár. Ez az intézmény az évek során nemcsak az olvasási kultúra gyarapítását segíti, hanem egyúttal olyan szellemi műhelyt is teremtett, ahol pedagógusok, mérnökök, orvosok, a cukorgyár szakmunkásai, a MÁV helyi dolgozói érdeklődésüknek és művelődési igényeiknek megfelelően gyarapíthatják művészeti, politikai, irodalmi ismereteiket, foglalkozhatnak a nyelv embert és magatartást formáló eszközeivel. Az egyesület — természetesen — a közéleti demokratizmus erősítését is szolgálja. A község igényli, hogy a városfejlesztés gondjait megismerhesse, és szükség esetén részt és felelősséget vállalhasson azok megoldásában. A helyi állami és társadalmi vezetés partnerre talált ebben a munkában, számít ezekre a javaslatokra, elősegítve ezáltal a lakossági érdekvédelem fejlődését, az egészséges vitakultúra gyakorlását.

A legújabb tanácsörvényben hangsúlyt kapott népképviseleti, önkormányzati jelleg, az új választási törvény, a megalakult eljárások, a közgazgatás korábbi reformja következtében bármely nagyságrendű településen (lakótelepeken is!) szükség van ezekre az ösztönzésekre, mert a jogalkotásban megnyilvánuló demokratikus tendenciák élettelen közösségi szellem esetén vagy annak mesterséges elfojtása következtében halva született javaslatok maradnak.

A 12/1980—1985. számú országgyűlési határozat többek között felszólította az illetékes társadalmi szervezeteket, hogy tegyék közügygá a terület- és településfejlesztést, vegyenek részt a konkrét helyi célok meghatározásában, a döntések előkészítésében, végrehajtásában, ellenőrzésében.

Különösképp a kistérségeken a ma elmulasztott intézkedések holnap már esetleg későn születnek meg. Ahol a lakossági közös gondolkodás helyett a hivatali presztízsz még a szunnyadó, lassan formálódó közösségi vágyakat is szétzúzza, ott a lakóhely jövője súlyos veszélybe kerülhet.

Az olvasókörök, az egyesületek jelentős múltat tekinthetnek vissza. A kulturális autonómia eredményeként bontakoztak ki a múlt század második felétől erősödő szociális mozgalmak, miközben otthon adtak a szűkebb kultúraértelmezésen túlmutató érdekeknek és érdeklődésnek is. Hagyományait, gazdag tapasztalataikat természetesen a jelen történelmi, politikai, gazdasági körülményeihez érdemes igazítani.

Mind ez nem attól függ, hogy ezen társulások neve olvasókör, egyesület, faluház, közösségi ház vagy könyvesház, hanem attól, hogy programjukat mennyire tudják világosan megfogalmazni, és munkájukkal mennyiben sikerül bizonyítani a közösségi lét, a közösségi művelődés érvényesítésének társadalmi szükségességét.

M. I.

LÓDI FERENC

Árny, fény

*Az örömet, ha meg akarod fogni,
előbb szállj le a poklok mélyire,
sebekből vérzem, lehet már zokogni,
én leszálltam és jövök, nézz ide.*

*Száraz, sós könnyem ég csak, nem pereg le,
s világok csapnak össze bennem is,
csikóidat a sárkány mind megette,
s magad sem tudod, utad merre visz.*

*Táptos, ha lenne, nincs és nem is volt tán,
bár csillagokba vittek volna el.
A tanítómat dicsérem már holtán
és vallatom, ha bünt is róna fel.*

*Egy dalt dúdol, mely ismerős a fülnek
és ellilan, a sírhant süppedő.
Szférák zenéje? Kik is hegedülnek?
A hangorkán a néma fűbe nő.*

*Kebünkre csak, ha tanítóink voltak,
övék a szó; az elhidegülés.
Joguk van hozzá, ók a nagyhalottak,
s mi mögöttük van: tátong úr, a rés.*

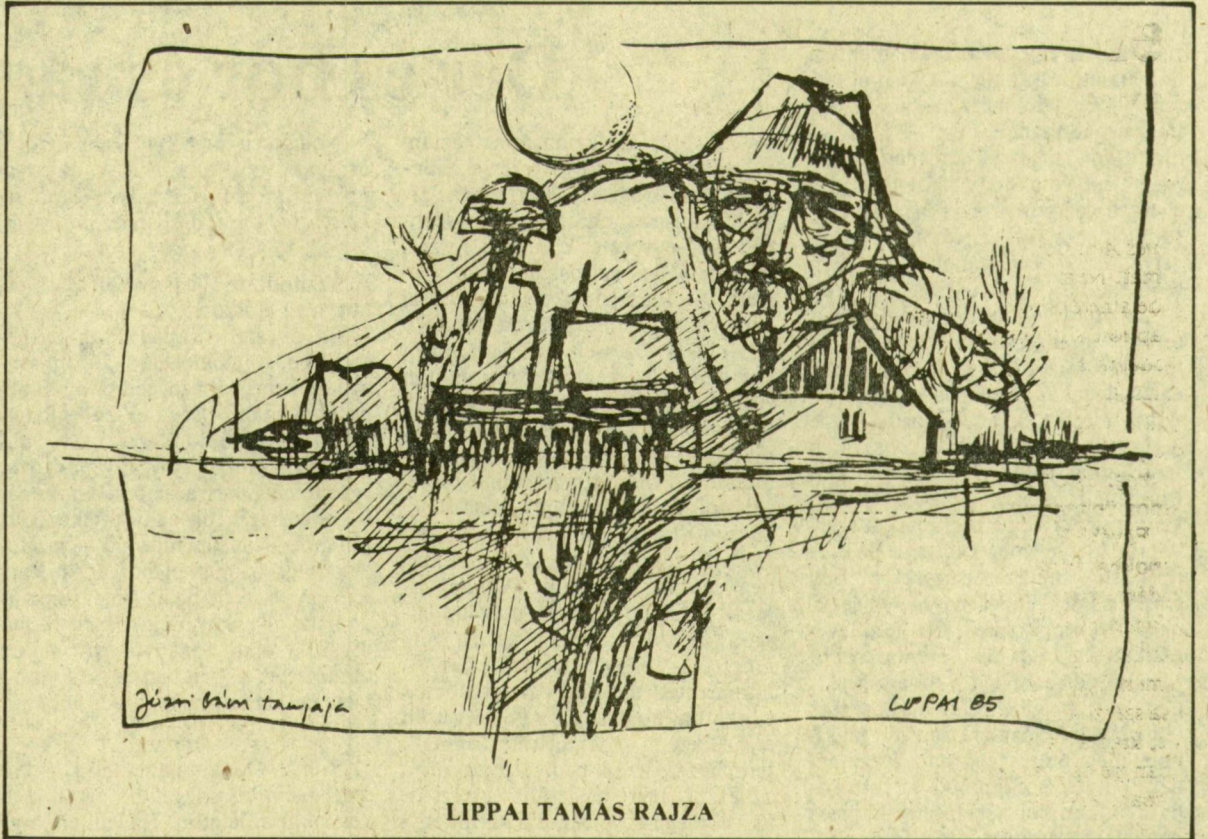
*Aki vezette táblán palavesszőm,
áldom és néha nézzen vissza rám.
Anyám volt tán és ő is lett a vesztőm,
s hogy elbocsátott, sorsom bízta rám.*

*Törékeny asszony, szépség, Nyári Irén,
azóta is a fény neked dalol.
Te voltál ott a szírtlen fájni, szírén,
s hogy eleveztünk téled, forrt a bor*

*Hűsz év múltával simogattál, szóltál,
összeszaladtunk. Hol is? Vén Tápén,
talán az élet, halál sorompónál,
s mondat: a fákon ábrándozik árny, fény.*

*Utat mutattál, azt kerestem eddig,
s hogy megtaláltam volna, nem tudom.
Az ember közben jótól, rossztól vedlik,
s magához tér szikrázó májuson.*

*Repülni kell még ügyis, télbe fagyva,
mert nem lehet más, csakis szárnyalás.
Adnék, csak adok féltő, jó szavadra,
olyan még most is, mint az ért kalász.*



Kálmán Dávid Ménesjárásból

Áll egy piros kocsiz az iroda előtt, ahogy a többi fehér is ott áll. A fehérek mind üresek, ebben viszont ül egy öreg ember. Nem elől, a kormányonál, nem is mellette, a „fizető” helyen, hanem hátul, a „saroglyában”. Arcán se öröm, se bánat, nem tekintet se jobbra, se balra, csak ül. Legföljebb az látszik rajta, hogy hosszú ülésre rendezkedett be. Meg az, hogy rajta már nem sok múlik abból, ami ma itt történik. A hátsó ülést biztosan nem a sokat emlegetett második gyerekkorral érdemelte ki, inkább maga választotta. Ott legalább nem kell átkötnie magát.

Lótnak-futnak körülötte az emberek, rájuk se néz. Gondol egyáltalán valamit ez az ember a piros Zsiguliban? Időm engedi, amíg a kollégám bent dolgozik, ráérek, bekopogok hozzá. Mondom a nevemet, ő is megmondja: *Kálmán Dávid, és Ménesjárásból jött.* Veszem elő a kis noteszt, megmondom hát azt is, mi szél hozott ide. Azt feleli rá, ahogy illik, hogy ilyen embernek is kell lennie, meg aki az ajtón jár be, az lehet rendes ember is, de aki a tetőt választja, az már inkább csak betörő. Ebből azonnal megállapítható, hogy jól vált az esze.

— Azelőtt a Bába dülőben lakunk, csak akkor mentem át a fiamhoz, amikor a feleségem meghalt.

Közös ismerősöket kezdünk keresni azonnal. A Tombác Jani bácsit, a nagy mesemondót annyira jól ismertem, hogy a szomszédja volt. Úgy ment el szegény, ahogy szeretett volna: mint amikor rálép valaki a cipőfüzőjére, és mire leér, már nem is él. Akad ismerős Lápostóból is, a Márta-közből is, aztán hirtelen már Körömbányán, Besztercebányán járunk, és eljutunk egészen Prágáig. Én kirándulóként, Brünnből indulva, ő meg katonaként a második háborúban. Más-más indulat vezetett bennünket, másokat is vettünk észre, de abban nagyon megegyeztünk, hogy vannak arra szép vidékek is. Olyan messzire csapott le tőlük egy ágyúgolyó-féle, mint ide az iroda, az egész oldalán érzi most is a nyomát.

— Iparkodtam haza a háborúból, itthon meg meghalt a feleségem.

— Mikor ért haza?

— Negyvenötben, mindjárt.

— Mikor halt meg a felesége?

— Nyolcvankettőben. Arra pedig, hogy újra megmőssüljek, nem is gondolhattam.

Nem könnyezi meg élete párját, nem is kezd szipogni, de sejteni lehet, a szikár fogalmazás mögött nagy gyász lakik.

— Az volt az én nagy szerencsém, hogy értettem a nyelvüket, így aztán megmaradhattam a fogságban is kórházügyinek.

Az világos, hogy az orosz nyelvről van szó, de hol tanulhatta meg egy zombói ember?

— Volt nálunk egy hadifogoly, úgy hívták, hogy Pitel Grigor. Húszéves lehetett, és egy szót se tudott magyarul, én meg akkor lehettem nyolcesztendő. Én megtanítottam magyarul, ő megtanított oroszul. Egyszer aztán azt mondja, mostantól kezdve csak magyarul beszéljünk, mert mindent ért. Beszélhetünk, mondom neki, mert én is értem már a te nyelvedet.

Tisztán beszélt a németet, az ukránt — ez volt az anyanyelve! —, az orosz, a lengyelt, és most hozzá kapcsolta a magyart is. Olyan lehetett ő is, mint Móra Szpirítutója.

— Mi lett vele?

— Amikor vége lett a háborúnak, elment haza. Eltelik négy év, egyszer csak beköszönt hozzánk. Hát te? Azt mondta, most rossz világ van odahaza, kitért a forradalom is, meg a polgárháború is, és nekik sok földjük volt ahhoz, hogy otthon ne maradhasson. Összekeveredett a magyar hadifoglyokkal, kiadta magát Kálmán Gergőnek, Kálmán István fiának, és visszajött. Örültünk neki, hogyne örültünk volna, hozzánk tartozott már. Négy évet lakott nálunk, semmi hírt nem kapott hazulról, fogta magát, elment haza. Attól fogva se a Gergőről, se a Grigorról nem hallottunk egy árva szót se. Egy betű üzenet se jött tőle. Azt se lehet tudni, megtalálta-e a helyét az új világban.

Hányszor juthat eszébe mostanában? Vagy csak én piszkáltam elő az emléket? Csavargott a magakorú lányok után, de nagyon; szép szál, erős, izmos ember volt, és dolgozni is szeretett. Mintha kicsit gesztenyés lett volna a haja, és eszes is volt. Hej, Grigor, ha még megvagy valahol, akkor most vagy kilencvenöt éves! Élhetnek annyit a kozákok?

Innen csak egy ugrás a saját háborúja. Azért mondom így, mert biztosra veszem, mindenkinek megvan — vagy megvolt — a különbejáratú háborúja, amelyben minden mondat így kezdődik: amikor én..., akkor... Már harmincötben kiválasztották egészségügyinek, és ilyen minőségben szolgálta végig a háborút. Beleedzhetett a borzalmakba, de most is fölködlik előtte a rengeteg félkarú, féllábú, vagy kezetlen-lábatlan ember. Nem firtatom, mert hallani is rossz, és nemrég olvastam egyik emberünk

kiadásra váró kéziratát ugyanezekről a borzalmakról. Akkor is hagyjuk el ezt a témát, ha neki törvényszerűen más árnyalatokban rajzolódik ki a pusztuló, de élni akaró ember minden kapaszkodása. Az egyik orvosi pontossággal írja le, hogyan jutott el az ideiglenes kórházból a másik utcába, a másik legalább ennyire hitelesen állítja, hogy Breznó főutcáján van egy nagy sarokház, patika van benne, és oda küldték őt mindig orvoságért. Nagyon ismerte már a patikus, igen rendes ember volt.

Neki nyilván megjelenik most egy fehéreköpenyes patikus, teljes ábrázatával, minden jószágával; de nem tudom követni. A sarokházig igen, azt is elhiszem, hogy patika volt benne, de ha átmentem is Breznóbányán, nem maradt meg bennem semmi; és a gyógyszerész mozgólatai se jöhetnek elő bennem. Ezért is mondtam az előbb, mindenkinek megvan a maga háborúja.

Régóta beszélünk már, csupa olyasmiről, amire magában ülve biztosan nem gondolt Kálmán Dávid. Meghányta-vetette az élet, és csapattostul szólította el mellőle a halál katonatársait. Nem hiszem, hogy nála jobban bárki is áhítozna békeségre, békére. Jó akarok lenni hozzá, arra kérem, emeljünk ki zajos életéből egyetlen kis szakaszt, olyat, amit szívesen megélné még egyszer.

— Mit mondhatnék én? Panasgom mi lehetne egyáltalán? Jól megy a sorom, ennyivalóm bőven van, dolgozni úgyse tudok, minden így a legjobb, ahogyan van. De ha varázsolni tudna, ha csak egy kicsit is, a feleségemet visszahozhatná. Amíg élt, még ennyi bajom se volt.

Előkerül a kocsi gazdája, a változatosság kedvéért Kálmán Dávid az ő neve is. Libatényésztésbe fogtak bele, most jöttek a kislibákért Kistelekre, de várniok kell még.

— Nem baj, fiam, ez a nap erre van szánya. Majd megérkeznek, meglátod.

— Már itt is vannak! — A fiatalabb Dávid ugrajta az apját. Két szép lányka lépked befelé, őket érti rajta.

Hosszú életre számítanak, a várás is kitelik belőle. Az idősebb Dávidnak a nagyapja állítólag 112 évig élt, de őt Istvánnak hívták. A fia-Dávid csak nevet rajta: ha el nem számolták magukat azokban a rettenetesen régi időkben. Pedig szentigaz, mert anyakönyvi bizonyíték van rá.

Ha ezt vesszük, még harminc éve van hátra.

HORVÁTH DEZSŐ